

Critica de teatru

Inceputul stagiunii este dominat, anul acesta, de o largă și persistentă dezbateri în jurul locului și al rolului criticii literare și de artă. Ea nu privește, însă, atât (ori numai) problemele de autoritate a magistraturii critice, condițiile și modul în care această autoritate se impune și se păstrează, ci, mai ales, condițiile și modurile în care, ca o adevărată conștiință a lumii artistice, ea poate fi în măsură nu numai să prețuiască, dar și să orienteze creația și creatorii de artă, să dezvolte și să diriguieze gustul pentru frumosul artistic în rîndul marelui public, cititor sau spectator. Fiindcă, în anii noștri și azi mai mult decît oricînd, judecata critică, departe de a mai fi, ca în anii de tinerețe a lui George Călinescu, un „act de solitudine și de asceză”, este unul de profundă înțelegere și de vie participare civică la destinele artei, de deșteptare, de mobilizare și de solidarizare a tuturor slujitorilor artei spre ceea ce Cetatea le cere, aici, acum, spre felul cum creația artistică răspunde chemărilor Cetății.

În acest spirit, și paginile revistei noastre au fost închinată problemelor privind starea și rosturile actuale ale criticii de teatru.

PAUL
ANGHEL

Cronicarul
teatral —
un
„uomo
universale“

Ce se poate spune despre critica noastră teatrală? Avem un fenomen teatral viguros și interesant — mai puțin viguros decît în urmă cu ani, interesant prin inerție, dar, oricum, ceea ce ține de scenă se face bine, în măsura în care scena nu ține de atîtea alte lucruri, care de care mai gingașe, inclusiv critica teatrală!

Critica teatrală nu are, în fond, alt statut decît critica literară, decît critica de artă, nu-i putem, deci, aplica alte măsuri și nu-i putem opune alte exigențe. Cu o distincție, totuși: cronicarul teatral trebuie să fie un om complet, un *uomo universale*, dacă se poate spune așa. El are o situație intelectuală mai dificilă decît un cronicar literar, care trebuie să știe doar literatură, sau decît cronicarul de arte plastice, care se poate opri la frontiera disciplinei lui. Cronicarul teatral ar trebui să fie un ins al sintezelor și, de aici, statutul său echivoc. De unde să scoatem acest ins ideal, cu un excelent gust literar, înfrunzind însușirile unui istoric și ale unui critic literar, cu un infailibil instinct plastic, cu o adîncă stăpînire a secretelor artelor spectacolului, cu o bună pregătire de sociolog al culturii și, de ce nu, de filozof al culturii?

N-avem de unde. Școlile noastre universitare nu ne oferă așa ceva, un asemenea tip nu apare spontan decît o dată la jumătate de secol, și atunci improvizăm recenziții, monitori de spectacole, suplinitori — cum erau numiți, cîndva, dascălii angajați cu ziua, cu luna sau cu anul, atunci cînd la o catedră se declara vacanță, prin deces sau prin absență prelungită a titularului. Nu trebuie să se supere nimeni, titulari ai cronicii dramatice, la noi, au fost puțini. Ei s-au recrutat, cel mai adesea, dintre marii scriitori

sau publiciști, sau dintre oamenii scenei, cu o aleasă vocație literară. Oricât de subiective sau de paradoxale ar fi, judecățile teatrale ale lui Camil Petrescu emană dintr-un sistem (judecăți are oricine, sisteme de judecăți, mai rar). Oricât de discontinuu s-ar prezenta, însemnările despre teatru ale lui Victor Ion Popa reprezintă un ghid de autoritate și de gust. Un N. Carandino, mai înainte de a fi cronicar, a fost și a rămas un excelent publicist, care a știut și știe să integreze judecățile sale despre teatru într-un vast orizont de cultură, din care teatrul, ca instituție de cultură, nu s-a sustras niciodată. Radicalismul lui Radu Popescu, de care atîlția se sperie, emană, de asemeni, din exigențele unui absolut al culturii, fără de care nu se poate concepe critică literară, critică plastică sau teatrală, orice act critic fiind o cititorire de principii. Se perimează spectacolele, nu și ideile despre spectacole, iar Radu Popescu, în ani, ne-a oferit, prin cronicile sale teatrale, un adevărat curs despre cum trebuie și cum nu trebuie să fie teatrul.

De aici în jos, sînt posibile oricite devieri, chiar la cei care oferă modelele: irascibilități, simpatii sezoniere, obsesii negatoare, muște-n lapte, pete în soare, noduri în papură, tandreți jenante, ignorări strigătoare, superficialități subsidiare, pontifieri ilare, mici manii, mari gratuități, tot atîtea clipe de absență de la catedră, cînd catedra există.

Nu vreau să spun că oficiul critic teatral trebuie să fie catedratic, doar că trebuie să aibă autoritate, iar autoritatea n-o poate oferi decît marea cultură umanistă, pe care o slujește teatrul, din care teatrul s-a născut.

În rest, vom avea sau avem recenzii, adică, note bune sau proaste la purtare, acordate de suplinitori. Și, cît de grav lucru e acesta: teatrul moare după fiecare reprezentare. Duhul lui nu se poate salva decît prin analele cronicii teatrale, menite să se constituie în singura lui oglindă, peste timp.

Formulînd exigențele de mai sus, nu vreau să desființez activitatea competițională de masă, nici să pun sub semnul întrebării rodnicul aport al amatorilor. Avem mulți cronicari excelenți, pe care nu i-am numit, dar pe care i-am citit și-i citesc cu satisfacție, tocmai fiindcă sînt deasupra liniei pînă la care se ridică recenziile. Vreau să spun că ne trebuie cît mai mulți cronicari *hors concours*.

DUMITRU SOLOMON

Critica și progresul artei

Au căzut, pe rînd, opiniile după care critica ar fi „ogîndă” a operei artistice, sau act de popularizare, sau act de creație pe marginea faptului artistic, sau sinteză a gusturilor publicului, sau „un mod de lectură”, pentru a se impune tot mai mult ideea criticii ca sistem de cunoaștere a realității artistice, încorporînd sau negînd, integral sau parțial, celelalte definiții. Conștiința de sine a artei unei epoci se măsoară în conștiința critică a acelei epoci, progresul artei fiind inseparabil legat de cunoașterea critică. Opera de artă are văluri, taine, filoane ascunse, valori latente, care scapă sau se dezvăluie modest, fragmentar, contactului spontan. Critica trebuie să mărească, să apropie aceste valori, așa cum marile telescoape măresc dimensiunile și aduc mai aproape corpuri cerești nevăzute cu ochiul liber, așa cum microscopul puternic revelează structura intimă a materiei. În acest sens, critica contribuie, în chip fundamental activ, la progresul artei, căci descoperă fețele ei necunoscute, deschizînd accesul către semnificațiile cele mai adînci și mai diverse. Este indiscutabil, așadar, părerea exprimată de un mare critic român, conform căreia opera de artă este cu atît mai valoroasă cu cît este deschisă mai multor interpretări, eliberînd, deci, mai multe sensuri.

Se poate imagina progresul artei fără critică? Dacă arta s-ar compune exclusiv din platitudini la care toată lumea are un acces facil, critica ar fi ea însăși o colecție de platitudini, urmînd legea monedei de schimb, și, ca atare, ar putea să și lipsească, fiindcă platitudinea nu reclamă efort de cunoaștere. Cu această presupunție, însă, călătorim în afara domeniului valorii, implicit, în afara domeniului artei. Aplicîndu-ne asupra fenomenului real, vom constata că, de pildă, fără o conștiință critică în epocă, Eminescu n-ar fi devenit o culme a gîndirii și a expresiei poetice, Dostoievski, Joyce, Kafka, Faulkner nu s-ar fi impus ca mari personalități ale